

RAZGRAD İLİ, KUBRAT İLÇESİ - MIDREVO, SEVAR VE BİSERTSİ BEKTAŞI KÖYLERİNİN SES ÖZELLİKLERİ*

THE VOCAL ASPECTS OF RAZGRAD REGION, KUBRAT DISTRICT - MADREVO, SEVAR AND BISERTSI BEKTASHI VILLAGES

DURGÜL ÇALIŞKAN**

Öz

Bu çalışmanın amacı, Bulgaristan'da Razgrad iline bağlı Kubrat ilçesi ve Midrevo, Bisertsi, Sevar köyleri ağız/ağızlarına ait derlenen metinler üzerinde ses bilgisi incelemesi yapmak ve de standart Türkiye Türkçesinde kullanılmayan yerel söz varlığını derlemektir. Böylece Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarına sınırlı bir bölge ağız çerçevesinde hem dil hem de kültürel açıdan bir araştırma yapılarak katkı sağlanmıştır. Çalışma, son yıllarda büyük gelişme gösteren Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarının özellikle son verilerinde izlenen ağız araştırma yöntemleri örnek alınarak yürütülmüştür. Çalışmanın temeli Kubrat ilçesi, Midrevo, Bisertsi ve Sevar köylerinde yapılan sesli ve görüntülü video kayıtlarına dayanmaktadır. Görüntülü ve sesli video kayıtlarının metin olarak derlenmesi ve sonrasında bu metinlerin transkripsiyonlu olarak çözümlenmesiyle incelemeye konu olan metinler ortaya çıkarılmıştır. Derlenmiş ve çözümlemesi yapılmış metinlere dayalı olarak ses bilgisi incelemesi güncel yöntemlerle yapılmıştır. Standart Türkiye Türkçesinde kullanılmayan mahallî nitelikli söz varlığının korunması ve olabildiğince gelecek nesillere aktarılabilmesi için Derleme Sözlüğü çalışması da gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, Bulgaristan'da Türklerin konuştukları Türkçe bir ağız olarak ele alıp incelenmiştir. Ortaya koyulan çalışmayla Bulgaristan'da Razgrad ili, Kubrat ilçesinde yaşayan Alevi-Bektaşilerin ağızı öne çıkarılmıştır. Yapılan inceleme, genelde Türkiye Türkçesi, özeld de Balkan Türk ağızları araştırmalarına kuşkusuz büyük yarar sağlanmıştır. Razgrad ili, Kubrat ilçesi, Midrevo, Bisertsi ve Sevar ağızları bölgesi üzerinde soru işareti kalmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ses Bilgisi, Bulgaristan Türkleri Ağızı, Alevi-Bektaşî, Razgrad, Kubrat, Sözlük.

Abstract

The aim of this study is analysing the text which is compiled from the dialects of Midrevo, Bisertsi and Sevar villages connected to Kubrat district, Razgrad region of Bulgaria and compiling the existence of unused local dialects of standart Turkish. Thus, examining a research about dialect, linguistic and culture in the framework of limited region is contribute to Turkey Turkish dialect researchs. Working has been carried out by sampling the dialect research methods followed in the last data of linguistic researches of Turkey Turkish dialect which is showing a great development. Audio and video recordings compiled in Midrevo, Bisertsi and Sevar villages of Kubrat district constitute the basis of the study. Texts under examination has arisen by transcribing of these records. Dialect analysis are performed based on the compiled texts. A Compilation Dictionary study was also carried out in order to preserve the local vocabulary that is not used in Standard Turkey Turkish and to transfer it to future generations as much as possible. As a result, speak of the Turks in Bulgaria have been examined as a dialect of Turkish. With the work being put forward, dialects of Alevi-Bektashis living in the Kubrat town of the Razgrad region of Bulgaria has been highlighted. With the examination, a great benefit is provided to generally Turkey Turkish dialect researches and privately Balkans Turkish dialect researches. There is no longer a question mark on dialects of Razgrad province, the town of Kubrat, Midrevo, Bisertsi and Sevar region.

Keywords: Phonetics, Bulgaria Turkish Dialect, Alevi-Bektashis, Razgrad, Kubrat, Dictionary.

* Geliş Tarihi/Recieved: 22.08.2021, Kabul Tarihi/Accepted: 28.07.2022, DOI: <https://doi.org/10.34189/hbv.103.012>.

** Durgül ÇALIŞKAN (Durgul Metin MURTAZA), Edirne Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Dalı, 2016. durgul.metin@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4604-9419>.

Giriş

Bulgaristan bugün 6.916.548 (nsi.bg, 2021) nüfuslu bir Balkan ülkesidir. Ülke nüfusunu; Bulgar, Türk, Makedon, Sırp, Gagauz, Tatar, Çingene, Yahudi, Ermeni, Rus gibi etnik gruplar oluşturmaktadır. Türkler, 2011 Bulgaristan nüfus sayımına göre 588 318 (bg.wikipedia.org, 2022) olup özellikle Rodop ve Balkan Dağlarının doğusu, Deliorman ve Dobruca bölgelerinde yaşamakta ve ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Türk kavimleri Bulgaristan'a IV. yüzyıldan XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar göç ederek buralara yerleşmişlerdir. Türkler yaklaşık bin beş yüz yıldır Balkanlarda yaşamaktadırlar.

Çalışmada yoğunlukla incelenen ve Türk nüfusun fazla olduğu Razgrad (Hazargrad) şehri Deliorman bölgesinin başkenti olarak kabul edilir. 'Deliorman' ismi XII. yüzyıl Bizans Tarihçisi Kedrenos tarafından Teleorman şeklinde söylenmiştir. Deliorman bölgesi Romanya ve Bulgaristan toprakları içinde yer almaktadır. Günümüzde Romanya tarafında kalan kısım hâlâ Teleorman adıyla anılmaktadır. Razgrad ilinin başlıca önemli ilçeleri; Balbunar (Kubrat) ve Kemallar (İsperih) şehirleridir. Kubrat ilçesi ve köylerinde yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bilgiler bu makale çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Kubrat ilçesinde yaşayan Türk nüfusun büyük bir çoğunluğu Alevi-Bektaşî inancına tabi topluluklardır. Kubrat şehrinde toplam 17 adet irili ufaklı köy bulunmakta olup Alevi-Bektaşî inancın hakim olduğu köyler: Mesin Mahallesi (Mıdrevo), Kazçılar (Bisertsi), Ceferler (Sevar) olarak ön plana çıkmaktadır. Köylerde inanç ve ibadetler boba ve cem erkânına göre yürütülmektedir. Alevi-Bektaşî topluluğu ibadet şekli ve günü değişmek üzere PazaNerteli, ve Çaşambalılar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Bölgede yaşayan Türkler birçok yönüyle günümüz Türkçesine yakın bir dil kullanmaktadırlar. Bölgede kullanılan Türk dili, yıllar içinde birçok savaş, din ve dilin etkisinde kalarak kökenini bozmadan yeni deyişler kazanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan ve bilhassa Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra Bulgaristan Türklerine yönelik folklor araştırmaları önem kazanmıştır. Polonyalı T. Kowalski, A. Zajackowski, Macar Gyula Nemeth, J. Eckmann gibi araştırmacı Türkologların Bulgaristan Türklerinin dil ve folkloruna yönelmeleri I ve II. Dünya Savaşları sonrasındadır.

Janos Eckmann'ın, *Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar* adlı kitapta "Razgrad Türk Ağzı" adlı makalesi yayımlanmıştır (Eckmann, 1950). Eckmann makalesinde, 1910-1911'de Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri ile ilgili ilk araştırma yapanların V. Moşkov ve D. G. Gadzanow olduğunu işaret etmektedir. J. Eckmann çalışmasında ses bilgisi ve morfoloji üzerine önemli noktalara değinmiştir.

Hüseyin Dalı gerçekleştirdiği *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzıları Üzerine Araştırmalar* başlıklı kitabını 1991 yılında yayımlamıştır. Milino ağzını araştırmış, ses olayları, şekil bilgisi, metinler ve sözlük gibi kapsamlı bir eseri yayınlamıştır.

Bulgaristan Türklerinin halk kültürü ile ilgili olarak, Türkiye'de ve dünyada yirminin üzerinde kitap ve 100'ün üzerinde araştırma ve inceleme yazısının yayımlandığını söyleyebiliriz. Bütün bu yayınlarda daha çok atasözleri ve deyimler, türküler, maniler, destanlar, masallar ve Nasreddin Hoca fıkraları üzerinde durulmuş, gelenek ve göreneklere, spor ve yarışlara, inanış ve dini geleneklere daha az yer verildiği görülmüştür. Bu çalışma ile özellikle Alevi-Bektaşî kültürüne yoğunlaşarak bu konudaki açık kapatılmıştır.

Çalışmanın temelini Kubrat ilçesi, Midrevo, Bisertsı ve Sevar köylerinde derlenen sesli ve görüntülü kayıtlar oluşturmaktadır. Bu kayıtlar metin olarak derlendikten sonra bu metinlerin transkripsiyonlu olarak çözümlenmesiyle incelemeye konu olan metinler ortaya çıkmıştır. Derlenmiş metinlere dayalı olarak ses bilgisi incelemesi yapılmıştır. Standart Türkiye Türkçesinde kullanılmayan mahallî nitelikli söz varlığını da olabildiğince ortaya koyabilmek için söz varlığı derlemesi de yapılmıştır.

Makalenin ilk bölümünde; Türklerin Balkanlara Geçişi, Alevi - Bektaşî Zümreler, Demir Baba ve Akyazılı Sultan, Alevi Türk Köyleri, Alevi - Bektaşî İncancının Rumeli ve Balkanlardaki Tarihi ve İbadetler incelenmiştir.

İkinci bölümde, ses bilgisi ele alınarak ses çeşitleri verilmiş ve ses olayları detaylı bir şekilde incelenmiş olup metinlerde yer alan örneklerle açıklanmıştır. Seslerin çeşitleri ünlüler ve ünsüzler olmak üzere iki alt başlık altında toplanmıştır. Ses olaylarının içinde geçen alt başlıklar; Ses Uyumu, Benzeşme, Kaynaştırma, Değişme, Ünlü Birleşmesi, Ses Türemesi, Ünlüleşme ve Ses Düşmesi olarak görülmektedir. Her bir alt başlığın altında ses olayları detaylandırılarak örneklerle zenginleştirilmiştir.

Yukarıda özetle bahsi geçen bölümler makale çalışmasının omurgasını oluşturmaktadır. Makale çalışmasında Razgrad ili, Kubrat ilçesi, Midrevo, Bisertsı ve Sevar ağzları bölgesi derlenmiş metinlere dayanılarak ses bilgisi bakımından incelenmiştir. Yapılan inceleme ile Türkiye Türkçesi ağzlarının bir kolu olan Balkan Türk ağzları araştırılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde araştırmadan çıkarılan sonuçlar verilmiştir.

1. Bulgaristan'ın Razgrad İlinde Bulunan Alevi Türk Köyleri

Anadolu'dan Balkanlara ilk Türk göçü, 1264 yılında II. İzzettin Keykavus ve Sarı Saltık Dede ile gerçekleşmiştir. Bunu diğer göçler izlemiş ve bu göçler özellikle Osmanlı döneminde kitleler hâlinde devam etmiştir. 1908 yılında Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazandığı tarihe kadar geçen 650 yıl gibi uzun bir zaman içerisinde Türkler, bu toprakları kendilerine yurt edinmişler, köy ve kasabalar kurmuşlardır. Bu Türk köylerinin içerisinde Alevi-Bektaşî köyleride bulunmaktadır. Razgrad sancağında tespit edilen Alevi-Bektaşî köyleri aşağıda sıralanmıştır:

- Adaköy (Ostrovo)
- Balbunlar (Kubrat)
- Ceferler (Sevar)
- Hacı-Fakılar (General-Dobrevo)
- Denizler (Varnentsi)
- Kemallar (İsperih)
- Mesim Mahallesi (Midrevo)
- Kazçılar (Bisertsı)

Bulgaristan'da yaklaşık elli dört adet tekke bulunmaktadır. Razgrad sancağında aşağıdaki beş tekke en çok bilinenlerdir:

- Demir Baba Tekkesi - Mumcular köyü (Sveştarevo / İsperih)
- Yahya Bali Tekkesi - Razgrad

Hüsein Boba Tekkesi - Ostrovo

Kız Ana Tekkesi - Eskicuma (Tırgovişte)

Denizler Tekkesi - Silistre

2. Seslerin Çeşitleri

Sesler, adından da anlaşılacağı gibi, söylenen, ağızdan çıkan, işitilen küçük dil birlikleridir. Dili yazıya geçirmek için bu küçük birlikler birtakım işaretlerle karşılanır. Bu işaretlere harf denir. Demek ki harf sesin yazıdaki işaretidir (Ergin, 2009, 38).

Razgrad ili Kubrat ilçesinde bulunan Alevi köyleri Mıdrevo, Bisertsı ve Sevar ağzlarında kullanılan 46 ses çeşitlerine göre şunlardır:

/a/, /ā/, /b/, /c/, /ç/, /d/, /e/, /ē/, /é/, /f/, /F/, /g/, /ğ/, /h/, /h̄/, /ı/, /ī/, /ĩ/, /i/, /î/, /j/, /k/, /k̄/, /l/, /l̄/, /m/, /n/, /n̄/, /o/, /ō/, /ö/, /ō̄/, /p/, /r/, /r̄/, /s/, /ş/, /t/, /u/, /ū/, /ü/, /ū̄/, /v/, /y/, /z/.

Kullanılan transkripsiyon sistemi hakkındaki açıklamalar “Ek-1: Transkripsiyon İşaretleri” bölümünde verilmiştir.

2.1. Ünlüler

Çiğerlerden gelen havanın ağız kanalında herhangi bir engele uğramadan yalnız ses yolundaki daralma veya genişleme ile çeşitlenen, dil ve dudakların oluşturduğu sese *ünlü* denir (Korkmaz, 2010, 225).

Ağız bölgemizde saptanan ünlüler şunlardır:

/a/, /ā/, /ı/, /ī/, /ĩ/, /e/, /ē/, /é/, /i/, /î/, /o/, /ō/, /u/, /ū/, /ü/, /ö/, /ō̄/, /ǖ/, /ū̄/.

Kullanılan ünlüler hakkındaki açıklamalar Tablo 1 ve Tablo 3’te verilmiştir.

Ses birim (fonem), konuşma organların belirli hareketleri ile oluşan ve belli biçimde sıralanarak aynı dil konuşanlar arasında bir kavram ifadesi için kullanılan sözcükleri oluşturan, anlam ayırt edici sestir. Fonem, fonolojinin en küçük birimidir (Eker, 2011, 243). Türkiye Türkçesinde fonemik değeri olan sekiz ünlü bulunmaktadır. Bu ünlüler /a/, /ı/, /e/, /i/, /o/, /u/, /ö/, /ü/ ünlüleridir.

Örneğin: aç (ağaç), arı (ağrı); baş, taş, yaş sözcüklerinde olduğu gibi.

Mıdrevo, Bisertsı ve Sevar ağzlarında ünlüler uzunluk ve kısalık bakımından iki çeşittir:

Ünlülerin kısalık ya da uzunluğu onların başladığı süre ile bittikleri an ile ilgilidir. Boğumlanma süreleri, temel ünlülerin boğumlanma sürelerinden uzun olan veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere *uzun ünlüler* denir (Korkmaz, 2010, 221).

Karşılaştırma yoluyla birer fonem olduğu saptanan uzun ünlüler: /ā/, /ī/, /ē/, /ī/, /ō̄/, /ū̄/, /ō̄̄/, /ū̄̄/. *Örnek:* ayī, bi, bulḡaca, būda, ēkezin, ôle, sōna, ūsek. (Murtaza, 2016, 16)

Çok kısa ünlüler: /ĩ/, /ǖ/. *Örnek:* onüştan, vakit̄.

2.2. Ünsüzler

Ağız kanalında ve diğer ses organlarında bir engelleme, daralma veya kapanmayla ve bir ünlü yardımıyla çıkarılan ses: /p/, /b/, /m/, /t/, /d/, /k/, /g/, /ç/, /c/, /f/, /v/, /y/, /h/, /s/, /z/, /ş/, /j/, /ğ/, /l/, /r/. Ünsüzler ses yolundaki boğumlanma noktalarına göre *dudak, diş-dişeti, dudak ve gırtlak ünsüzleri*; boğumlanma sırasında ses yolunun

kapanma veya daralma durumuna göre *patlayıcı, sızıcı ünsüzler*; ses tellerinin ton verip vermemesine göre de *tonlu ve tonsuz ünsüzler* olarak sınıflandırılır. Boğumlanma sırasında geniz yolunun da devreye girdiği ünsüzler *geniz ünsüzleridir*. Diğerlerine oranla daha bol ses veren ünsüzler, *akıcı ünsüzler* adını alır (Korkmaz, 2010, 230).

Ünsüzler oluşum esnasında, bir engele takılarak sedalarını sürtünme ya da çarpmadan alan seslerdir. Türkçede 21 ünsüz harfine karşılık daha fazla sayıda ünsüz ses vardır. Bu sayı ölçünlü Türkçe için en az 23'tür. Ünlüler ile ünsüzler arasında yarı ünlüler bulunur.

Midrevo, Bisertsı ve Sevar ağzlarında ünsüzler 28'dir:

/b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /F/, /g/, /ğ/, /h/, /ħ/, /j/, /k/, /k/, /l/, /l/, /l/, /m/, /n/, /n/, /p/, /r/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/.

Kullanılan ünsüzler hakkındaki açıklamalar Tablo 2 ve Tablo 4'te verilmiştir.

Bu ünsüzlerin arasında yazı dilinin /ğ/ ve /j/ ünsüzleri bulunmaktadır. *dōru, ine, sālām, yā* sözcüklerinde olduğu gibi /ğ/ ünsüzü kendisinden önce gelen ünlüyü uzatarak düşer. /j/ ünsüzünün yerine de /ş/, /c/, /z/ ünsüzlerinden biri getirilir: *bağaş*. Aynı zamanda konuşmada kullanılan Bulgarca kelimelerde de rastlarız: *jilt kantarion* (sarı kantaron), *jiguli*. Yerli ağzında kullanılan ünsüzleri örnekleriyle bir arada görelim.

3. Ses Olayları

3.1. Ses Uyumu

Türkçede gerek kelimelerin köklerinde gerek kelime kökleri ile ekler arasında birtakım uyumlar vardır. Bu uyumlar Türkçe kelimelerde ancak muayyen seslerin bir arada bulunmasını icap ettirir. Böylece Türkçe kelimelerde birçok sesin ancak çeşitli bakımlardan birbirine yakın olanları bir arada bulunur. Bu ise Türkçeye kendisine mahsus bir ahengi, hususi bir ahengi olan bir dil manzarası verir. Türkçe kelimelerde görülen bu uyumların temeli asimilasyon, yani benzeşme hadisesidir (Ergin, 2009, 69).

3.1.1. Ünlü Uyumu

Bir kelimedeki seslerin değişik bakımlardan birbirlerine uymasına ünlü uyumu denir. Türkçede, kök ve eklerde bir kelimenin bütün sesleri çeşitli bakımından bir birlerine benzerler. Kelimenin ilk hecesindeki sesin özellikleri sonraki hecelerdeki seslerin özellikleriyle aynı olur. Kelimedeki tüm sesler arasında açık bir uygunluk göze çarpar.

3.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-İncelik uyumu "Türkçede kalın ünlülerden sonra kalın, ince ünlülerden sonra ince ünlülerin gelmesi kuralıdır." (Coşkun, 2015, 46).

İkinci hecelerinde yuvarlaklaşan sözcüklerde kalınlık-incecik uyumu: çabık < çabuk (228/510); pabıç < pabuç (279/887); çamır < çamur (120/647); yāmır < yağmur (211/499).

KK-7: ... çabık tā geçēri onnā tōle kīmızı açēlē, gelin yanā. pire çiçē, tā başka pire çiçē iki çeşint olur. ... (Murtaza, 2016, 228)

İle ilgecinde kalınlık-incecik uyumu: anamna < anamla (102/91); ağamna < agamla (146/153); burunna < burunla (97/1138); kıbınna < kabinla (202/237); kaynatamnan < kaynatamla (110/348); kıcamna < kocamla (166/156); macınna < macunla (221/279); onunnan < onunla (253/136).

KK-5: ... bis onnarı kocamna işledik ilēden. ... (Murtaza, 2016, 166)

-imiş ekinde ve -ise ekeyleminde kalınlık-incelik uyumu: ālāmiş < ağlarmış (176/428), sokmazmış < sokmazmış (213/56); yāmazmış < yağmazmış (199/150); alīsa < alırsa (154/378), vāsa < varsa (106/223), yāyāsa < yağarsa (72/384).

KK-4: ... bizim alilin tā yedi sekis seneden sō alcak pensiye, *alīsa*. ... (Murtaza, 2016, 154)

3.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu bir kelimedeki vokallerin düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uymasındır. Türkçede köklerde olsun, köklerle ekler arasında olsun, bir kelimedeki vokaller arasında umumiyetle düzlük-yuvarlaklık bakımından bir uygunluk olduğu göze çarpar (Ergin, 2009, 72).

Yazı dilinde birinci hecede geniş düz /a/ ünlüsü, ikinci hecede de dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlak dar /u/ ünlüsünün bulunduğu kimi sözcüklerin yerli ağzında da bullunduğu görülmektedir: āmıt < armut (95/1054); çabık < çabuk (278/839); çamır < çamur (313/1867); kavırēsin < kavuruyorsun (125/807).

KK-8: öle gidēriz. bñle ben de çarıklāımı çıkādım ama dışası yāımı da yāyēri, çamır. (Murtaza, 2016, 313)

3.1.2. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu Türkçe kelimelerde, yan yana gelen ünsüzlerin seda bakımından birbirlerine uyması hadisesidir (Ergin, 2009, 75).

Örnekler: “zs > ss”, annamassa < anlamazsa (259/291); bulamassın < bulamazsın (220/256); çıkmassan < çıkmazsan (105/187); etmesse < yetmezse (143/81); geçiremissen < geçiremezsen (130/945); gidemessin < gidemezsin (69/291); giyemessin < giyemezsin (107/241); imesseniz < yemezseniz (114/465); oynamassan < oynamazsan (209/436); ūmassın < vurmazsın (186/705).

KK-4: e bize yapmasan. *staşına* göre verilēdi. şindi burda gene *staşın etmesse*. altmış beş yaşında verelē nābēlē da zor şindi. (Murtaza, 2016, 143)

3.2. Benzeşme

“Bir dil biriminde yer alan seslerin çıkış yer ya da çıkış biçimi bakımında birbirine yaklaşmasına Benzeşme denir” (Karaağaç, 2013, 65). Ses benzeşmeleri çok sık rastlanan ses olaylarından birisidir.

3.2.1. Ünlü Benzeşmeleri

Bir kelimenin içinde bulunan ünlünün kendisinden önceki ya da sonraki ünlüyü kendisine benzeşmesi olayına ünlü benzeşmeleri denir. İlerleyici ve gerileyici benzeşme olarak bu bölümde iki kısımda ele alınacaktır.

3.2.2. Gerileyici Benzeşme

Gerileyici ünlü benzeşmesi, bir ünlünün kendisinden önceki ünlüleri kendisine benzetmesidir.

/u/ > /ı/ değişmesi yoluyla: Kalın ve yuvarlak /u/ ünlüsü, kalın ve düz /ı/ sesine göçüş yapmaktır: fita < futa (70/305); yımıtlar < yımırtilar < yumurtlar (123/740);

KK-1: *fita* vardı. anterilē burası açık ta. buray *kolan* takılıyōdu ya. (Murtaza, 2016, 70)

3.3. Ünsüz Benzeşmeleri

Bir ünsüzün kullanıldığı kelime içindeki diğer ünsüzlerden etkilenmesi sonucu değişime uğramasıdır.

3.3.1. İlerleyici Benzeşme

-ml- > -mn- Benzeşmesi: Tonlu, ön damak, sürekli olan /l/ sesinin tonlu, dış, sürekli olan /n/ sesinle ilerleyici benzeşmesiyle önümüze çıkmaktadır. Örnekler: abumna < abumla < ablamla (153/361); ağamna < ağamla (146/153); avşamnarı < akşamları (136/1135); bayramnā < bayramlar (135/1117); camnāni < camlarını (216/136); iskemnelerin < iskemlelerin (279/890).

KK-4: te bizim üst yanımızda. yaşē onnā da pelvanna dēlē bişey. onnar üç ay düdu oğa. onnā tā ileri gittiydi. ta sōna da geldiler. merak işlēse o. berbi abumna döndü geldi. çok bayā kişiler, döndü geldi. (Murtaza, 2016, 153)

-nl- > -nn- Benzeşmesi: Tonlu, ön damak, sürekli (akıcı) olan /l/ sesinin tonlu, dış, sürekli (akıcı) olan /n/ sesinle ilerleyici benzeşmesiyle oluşur. Örnekler: annadverēm < anlatıvereyim (62/70); ayvannara < hayvanlara (304/1608); onnā < onlar (175/391); ninenne < ninenle (112/403); yemennēni < yemenleri (103/120).

KK-5: ... şindi onnā tüküiede. ... (Murtaza, 2016, 175)

3.3.2. Gerileyici Benzeşme

-rl- > -ll- Benzeşmesi: Tonlu, ön damak, sürekli (çarpmalı) olan /r/ sesinin tonlu, ön damak, sürekli (akıcı) olan /l/ sesinle gerileyici benzeşmesiyle metinlerde bulunmaktadır. Örnekler: alēller < alıyorlar (74/435); bālēllē < bālērlē < bālıyorlar < bağlıyorlar (102/114); dēllē < dērlē < diyorlar (142/56); koyēllē < koyērlē < koyuyorlar (105/200); takip edēllē < takip edērlē < takip ediyorlar (72/369).

KK-3: ... sōna içeri koyēllē güvēyi. güvēyi içeri koydunen gelin oğa, açēri filantayı. ħar a tepende. ayāna basēri. kim basabilise sen o. o bastı. ben basmadım arettime. o bastı ayāma. kim basāsa o sesleycek. o basēri ben seslemem qyazım ona. ... (Murtaza, 2016, 105)

-zs- > -ss- Benzeşmesi: Tonlu, dış, sürekli (sızıcı) olan /z/ sesinin tonsuz, dış, sürekli (sızıcı) özellikleri taşıyan /s/ sesinle gerileyici benzeşmesiyle karşılaşmaktadır. Örnekler: bazmassın < basmazsın (147/177); gelemessiniz < gelemezsiniz (114/441); uramassan < vuramazsan (167/175); yapamassın < yapamazsın (69/291).

KK-2: kabāti eger bükse cemden de dışlanılır. bi vakte kadar. senin dışlandıktan 290 sō. senin ānene kimse gelmes, bu kövden. yasak olunur. öle cemden dışlanmış insana sen bi mābbet yapamassın, bikomşuya gidemessin. böle kurallā varđı. şindi tutulmēri ama. (Murtaza, 2016, 69)

3.4. Kaynaştırma

“Kaynaşma az gelişmiş bir fonetik olaydır. Bu olay ağzı yaşatan kimselerin konuşma temposuna bağlıdır. Razgrad ağzında kaynaştırma ses olayı sonucunda iki ya da üç ayrı sözcüğün birleşerek yeni, çok heceli bir sözcük oluştuğu görülür.” (Dallı, 1991, s. 82). Örneğin: nābēm < ne yapayım (107/252); te, bōle < te böyle < işte böyle (214/75); tōle < te öyle < işte öyle (217/156).

KK-7: anşöle, rale. onnā da töle bütündü, döt kişiydik. döt kişilik otüre böle, üstünde bide şeyleri vardı böle masası. dayanma geri döru şeyleri vādı. bide önünde bi masa. merekeple yazādık. (Murtaza, 2016, 217)

4. Değişme

“Kişilere ve küçük topluluklara ait dal seslerin (*allophone*) orta sesler (*phoneme*) haline gelişine, dilcilikte, ses değişmeleri denir. Herkesin çıkardığı sesler, farklı özelliklere sahiptir; konuşan her kişi, değişik ağız yapısına, çeşitli seslendirme alışkanlıklarına sahiptir.” (Karaağaç, 2013, 50).

4.1. Ünlü Değişmeleri

Dil içi eğilimler, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklar, başka dillerle ilişkiler, dil içi varyantların birbirini etkilemesi, dildeki modalar ve sosyal gruplar gibi çok farklı nedenlerle bir ünlünün özellik değiştirmesi olayına ünlü değişmeleri denir.

4.1.1. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

İnce ünlülerin /e/, /i/, /ö/, /ü/ kalın ünlülere değişmesi görülmektedir.

/i/ > /ı/ değişmesi: Kalın, dar, düz olan /i/ sesinin incelmeye yol açarak /ı/ sesine dönüşmüştür. Örnekler: ızmet < izmet < hizmet (271/654); mısafir < misafir (228/484); nişan < nişan (198/127); vakıtlı < vakitli (167/191).

KK-8: önemli benim iki yanımda. “ide” di “küçük olmuş da.” deri sana dē ızmet edēm diye.

KK-8: ye. biri birinci camı ızmet edēsın. (Murtaza, 2016, 271)

4.1.2. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Yuvarlak ünlülerin /o/, /ö/, /u/, /ü/ düz ünlülere değişmesi tespit edilmiştir.

/u/ > /ı/ değişmesi: Düzleşme olarak adlandırdığımız bu olay pek çok sayıda örnekte bulunmaktadır. avıl < avul (158/496); kavirēsın < kavurēsın < kavurıyorsın < kavurıyorsun (125/807); namıs < namus (105/186); savıldııyen < savulduğunda (61/47); yāmır < yağmır < yağmur (211/499); yımta < yumta < yumūta < yumurta (303/1576).

KK-3: ... “namıslı çıkmassam bak dedim bubam dedim ālkın ileri yanda. niyanda kalēri bu.” dedim. ... (Murtaza, 2016, 105)

4.1.3. Geniş Ünlülerin Daralması

Geniş /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlülerin, dar /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlülerine değişmesi.

/e/ > /i/ değişmesi: İnce, düz, geniş olan /e/ sesi, ince, düz, dar olan /i/ sesine değiştiği belirli sayıda örneklerde öne çıkmaktadır. dil < diil < deil < değil (254/168); dinek < diynek < değnek (188/773); gice < gece (203/264); hideye < hediye (62/76); niyanı < ne yanı (104/177); pini < piyni < piynir < peynir (191/851); sirek < seyrek (228/497); tizem < teyzem (103/134).

KK-6: mhm. gündön silmek yer olūdu. çarēsın gündöndü silkmē. gice on_iki kadā gündöndü silkēsın. ... (Murtaza, 2016, 203)

4.1.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Dar ünlülerin /ı/, /i/, /u/, /ü/ geniş ünlülere değişmesi görülmektedir.

/u/ > /o/ değişmesi: Kalın, dar, yuvarlak olan /u/ sesinin genişleyerek/o/ sesine dönüşmesidir. Örnekler: boday < buğday (79/598); kopon < kupon (310/1789); olaşmış < uğraşmış (100/40).

KK-2: çāşamba günü başlādı. çāşamba günü *boday* dövülüdü. (Murtaza, 2016, 79)

4.2. Ünsüz Değişmeleri

Bir ünsüzün kendisine yakın başka bir ünsüze değişme hadisesini incelemektedir.

4.2.1. Tonsuzlaşma

Ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanmasıdır.

/z/ > /s/ değişmesi: Tonlu, diş, sürekli (sızıcıcı) olan /z/ sesi tonsuz, diş, sürekli (sızıcıcı) olan /s/ sesi arasında değişim gözlenir. as < az (155/401); biras < biraz (221/294); bis < biz (100/49); bus dolabı < buzdolabı (181/561); gündüs < gündüz (316/1968); sekis < sekiz (73/407); tus < tuz (200/189).

KK-4: ... tāla as, o zaman büle traktor mraktor yok çı işlēme. tāla da as. bis de kalabalık. ... (Murtaza, 2016, 155)

4.2.2. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

/ğ/ > /v/ değişmesi: Bu değişime örnekler aşağıda verilmiştir. dovar < doğar (136/1134); sovuk < soğuk (203/277); suvan < suğan (92/982); yıvmā < yığmaya (155/417).

KK-1: te bak unutmuşum. bî suvan çıkāsa ben dediler ama. te şindi bak, te unutmuşum. (Murtaza, 2016, 92)

4.3. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

İkiz ünsüzlerin metinlerde tek ünsüze düştüğü görülmüştür. dükyan < dükkyan (220/243); işkilenmişler < işkillenmişler (230/563); merekeple < mürekkeple (217/158).

KK-7: ... şindi onnāda *dükyan* var. ... (Murtaza, 2016, s. 220/243)

5. İkiz Ünlüler

İki ünlünün yan yana çok az geldiği görülmektedir. Bu konuyla ilgili başka bir özellik de sürekli yumuşak /y/, /ğ/ ünsüzlerinin düşmesinde görülür. Boğumlanma nitelikleriyle ünlülere benzeyen, bu nedenle yarı ünlü olarak da söylenen bu akıcı, bol sesli ünsüzler, ünlülerle yan yana gelince çift ünlü izlenimi bırakırlar. Bu yüzden özelliklerini ünlülere bırakarak sık sık düşerler. “ağ > a; eğ > I; üğ > ü; ay > a; ey > i; öy > ö”.

ey > i: çiz < çeyiz (156/452); pini < peynir (123/733); sirek < seyrek (228/497).

KK-3: ... “iki kādas pini düzelelē gider.” kızak. ... (Murtaza, 2016, 123)

6. Ses Düşmesi

Türlü nedenlerle sözcüklerin yapısından belirli seslerin düştüğü görülür.

6.1. Ünlü Düşmesi

Çeşitli ses etkileri ile kelimelerin iç seslerinde bulunan bazı ünlülerin düşmesidir.

Buna ek olarak ünlü çarpışması durumunda da ünlülerden biri düşebilir. afkat < avukat (274/739); burda < burada (65/164); cümētesi < cümertesi < cuma ertesi (106/212); dakika < dakika (125/790); mallim < muallim (165/112); orda < orada (167/182); şurda < şurada (216/120).

KK-4: truyayı gödün mü öda? o nasī su çok geldikten sō. zavallı zemelil. orda yakın köv iç köve gelidi su. öle. bis yaptık belki diga dellē. diga dēriz bu şey ama. (Murtaza, 2016, 143)

6.2. Ünsüz Düşmesi

Kelime içinde bir ünsüzden önce düşmesi, kelime sonunda ünsüz düşmesi veya kaynaşma olayı ile erime özelliği taşıyan ünsüzlerin kaybolması olayına ünsüz düşmesi denmektedir. Aşağıdaki alt başlıklarda bazı ünsüzlerin düşmesi olayına örnekler verilmiştir. Ünsüz Düşmesi: /ğ/; /h/; /k/; /l/; /n/; /r/ ve /y/ olarak örnekler görülmüştür. (Murtaza, 2016, 58)

/ğ/ düşmesi: aşā < aşığı (103/138); ārı < ağı (126/825); āc < ağaç (150/263); bayā < bayağı (183/627); beşi < beşığı (238/795); çocūn < çocuğun (257/239); dā < dağa (286/1080); dōru < doğru (119/595); dūn < düğün (215/93); māza < mağaza (205/322); yā < yağ (94/1024).

KK-2: yok karıştı dükıyannā gelennē de. palma yā, palma yā mı dēlē, ne dēler. (Murtaza, 2016, 94)

/h/ düşmesi (sırasıyla ön seste, iç seste, son seste): aberi < haberi (102/90); afta < hafta (79/594); alk < halk (107/245); aşlamak < haşlamak (129/907); ayvan < hayvan (150/277); er < her (69/281); orazdır < horozdur (284/1040); ayır < hayır (67/226); başuş < bahşış (122/688); İtiyāları < İhtiyarları (235/699); k̄abāt < kabahat (69/294); k̄āve < kahve (251/68); lāna < lahana (129/915); m̄āle < mahale (212/20); m̄ārebe < muharebe (158/493); s̄ābine < sahibine (122/486); tā < daha (165/114); tōñum < tohum (1/818); yāni < yahni (295/1338); maşallā < maşallah (249/9); sabā < sabah (206/350).

KK-7: ... boba dēdi tōble yapacān öle yapādık, sesledik. seslēdik evelden gençlē seslēdi İtiyāları, bizim zamanımızda. ... (Murtaza, 2016, 235)

/k/ düşmesi: İşimsi < ekşimsi (126/811); össüz < öksüz (100/38); yōsa < yoksa (266/491).

KK-3: ... o yemē sen şindi domates kakı da koyēsın ācik as bişey İşimsi olēri suvankoyēsın ona bōbēkoyēsın bilmēm ne... (Murtaza, 2016, 126)

/l/ düşmesi: nasī < nasıl (76/482).

KK-1: nasī üç ay. beş ay dūduk bis tūkiyede. (Murtaza, 2016, 76)

/n/ düşmesi: İsan < insan (60/13); İşallā < İnşallah (272/675); sōra < sonra (145/117).

KK-8: İşallā bize de sıra gelsin. (Murtaza, 2016, 272)

/r/ düşmesi: dekā < dekar (146/166); ē < her (61/38); mezālİK < mezarlık (238/808); mısāfir < misafir (206/376); tāla < tarla (103/140); vā < var (162/52); vādık < vardık (310/1794).

KK-6: ... reys mi var ozaman? reys meys kaçımış onnar. dōru oraya gelmişlē mısāfir olmuşlar... (Murtaza, 2016, 206)

/v/ düşmesi: uramassan < vuramazsan (167/175).

KK-5: çelik çelik. bİ çelik yapāsın tōble usopa tobunun sopası yarısı kadar.

andansō elinde de bî başka sopa bikuyı yapāsın urursun atāsın kāşıdan da bi spor gibi o. kāşıdan da arkadaşın bekleri meselya urabilēsın. uramassan o geleri yapēri. urursan güzel onun kaydesi var. gene gene atēsın sayēsein. (Murtaza, 2016, 167)

/y/ düşmesi: burā < buraya (64/135); güvē < güvey (116/524); i < iyi (269/574); nāpsın < ne yapsın (129/922); orā < oraya (208/413).

KK-8: sā olsunar. i kötü anā buba evlyadı. (Murtaza, 2016, 269)

Sonuç

Bu çalışmada, Bulgaristan'da Razgrad iline bağlı Kubrat ilçesi ve Midrevo, Bisertsı, Sevar köyleri ağızlarına ait derlenmiş metinler üzerinde ses bilgisi incelemesi yapılmıştır. Sınırlı bir bölge ağız incelenip hem dil hem de kültürel açıdan bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Makale çalışmasının temelini oluşturan Kubrat ilçesi, Midrevo, Bisertsı ve Sevar köylerinde derlenen sesli ve görüntülü kayıtlar bulunmaktadır. Toplam 30 saatlik video kayıt içerisinden yörenin ses özelliklerini en iyi yansıtan bölümler seçilerek 10 saatlik bir kayıt elde edilmiş olup, bu 10 saatlik kayıt transkribe edilmiştir. Kayıtların dinlenerek yazıya dökülmesi sonucunda yaklaşık 260 sayfalık zengin bir metin elde edilmiştir. Makale çalışmasında bu metinler temel alınarak en çok rastlanan ses olaylarına özet olarak yer verilmiştir.

Bu çalışmada derlenmiş metinlere dayalı olarak detaylı bir ses bilgisi incelemesi yapılmıştır. Metinde en çok rastlanan sesler ve ses olayları incelenmiş ve örneklerle açıklanmıştır. Makale çalışması ile tez çalışması olarak sunulan (Murtaza, 2016) özet olarak verilmiştir, daha detaylı inceleme, metinler ve sözlük için ilgili tez çalışmasına başvurulması önemlidir. Bu çalışma, bölgenin ağız hakkında temel özellikleri ve standart Türkiye Türkçesi ile arasındaki farklılıkları saptamada kullanılmıştır. 1990'lı yılların başlarında /ğ/, /h/ ve /r/ gibi sürekli ünsüzlerin bazı koşullarda ve sözcüklerde yutulması düşüğü görülmektedir. Tez çalışması sonucunda, bu seslerin bazı kelimelerde hâla düşüğü görülmesine rağmen birçok kelimedede standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi söylendiği izlenimine varılmıştır. Bölge dilinin yıllar içinde standart Türkiye Türkçesine yaklaşmasının en büyük nedenleri arasında iki ülkenin zaman içinde kültürel ve sosyal etkileşim içinde bulunması ile açıklanmaktadır. Günümüzde gerek televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçları gerekse son yıllarda gelişen sosyal medya sayesinde akraba toplulukları arasındaki mesafeler azalmıştır. İşte bu nedenle Kubrat bölgesi köylerindeki ağız yıllar içinde standart Türkiye Türkçesine daha çok benzemiştir.

Makale çalışmasında görüldüğü üzere Kubrat bölgesi ağızında hâla söyleyişini koruyan kelimeler ve sesler vardır. Yapılan bu çalışma, Kubrat ilçesi Alevi - Bektaşî köylerinde video kayıtlarına dayalı derlenen detaylı metinler üzerinden inceleme temelli bir araştırma olup, bu konuda bölge için bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Bu yönüyle ileriki zamanlarda yapılacak çalışmalara referans niteliği taşımakta olup başka bölgeler ve kültürler içinde uygulanabilir bir inceleme ve araştırma yöntemidir.

Bulgaristan'da Türklerin konuştıkları Türkçe bir ağız olarak incelenmiştir. Ortaya koyulan çalışmayla Bulgaristan'da Razgrad ili, Kubrat ilçesinde yaşayan Alevi-Bektaşîlerin ağız ses olayları bakımından incelenerek öne çıkarılmıştır. Yapılan inceleme ile Türkiye Türkçesi, Balkan Türk ağızları araştırmalarına katkı sağlanmıştır.

Kaynaklar/References

- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
- bg.wikipedia.org. “Турци в България” Erişim 9 Nisan 2022. https://bg.wikipedia.org/wiki/Турци_в_България
- Boyev, Emil. “Bugaristan Türk Dialektolojisiyle İlgili Çalışmalar”. *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966*, 171-178. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.
- Cebeci, Ahmet — Belenli, Tuğba. “Bulgaristan Türk Halk Kültürü Üzerine Türkiye ve Yurtdışında Yapılan Araştırmalar”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29/1 (2009), 279-294.
- Coşar, Mevhibe. “Alevi-Bektaşî Kültüründe Sayılara Yüklenen Terim Değeri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 60 (2011).
- Coşkun, Mustafa Volkan. *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015.
- Dallı, Hüseyin. *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1991.
- Eckmann, János. *Razgrad Türk Ağzı*. Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I, 1-25. Ankara: TTK Yayınları, 1950.
- Eckmann, János. “Dinler (Makedonya) Türk Ağzı”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 8 (1960), 189-204.
- Eckmann, János. “Edirne Ağzı”. *İlmî Araştırmalar* 18 (2004), 135-150.
- Eker, Süer. *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Ofset Yayınları, 2011.
- Elçi, Armağan Coşkun. “Bulgaristan/Deliorman Aleviliğinde Kırklar Bayramı (Nevruz) ve Hıdrellez”. *Milli Folklor* 86/22 (2010).
- Engin, Refik. *Trakya ve Balkanlarda Bektaşîlik ve Bektaşî Sürekleri*. Malberg, Almanya: Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü Yayınları, 2014.
- Erdi, İslam Beytullah. *Bisertsi'ye Hiç Gittiniz Mi?* Ankara: Alagöz Yayınları, 2006
- Erdoğan, Kutluay. *Alevi-Bektaşî Gerçeği*. İstanbul: Alfa Basım Yayınları, 2000.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları. 2009.
- Günşen, Ahmet. “Edirne ve Yöresi Ağızlarında „Aile“ ve „Topluluk“ İsimleri Yapan -mn (- iyn ~ iyn, -ıyl, -ıylı ~ -ıylın) Eki Üzerine”. *Türk Dili* 626 (2004), 150-162.
- Günşen, Ahmet. “Balkan Türk Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7/4 (2012).
- Günşen, Ahmet. “Gizli Dil Açısından Alevilik-Bektaşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış”. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları* 2/2 (2007).
- Günşen, Ahmet. “Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3/3 (2008).
- Georgieva, İvaniçka. *Bulgaristan Alevileri ve Demir Baba Tekkesi*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998.
- Gramatikova, Nevena. “Bulgaristan’da Alevi-Bektaşî Kültürünün Korunmasında ve İfadesinde Nefeslerin ve Zakirliğin Yeri ve Rolü: Deliorman Bölgesi Örneği”. *Balkanlarda Alevilik Bektaşîlik* (2015), 155-197.

- Kökel, Coşkun. “Bulgaristan’da Yaşayan Alevilik ve Bektaşilik Üzerine”. *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi* 43 (2007).
- Kaderli, Zehra. “Deliorman Türk Sözel Kültüründe Adam Odaları ve Oda Geleneği”. *Türkbilim* 20 (2010), 107-126.
- Karaağaç, Günay. *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.
- Karahan, Leylâ. *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- Karahanova, Emiliya . *Ludogorskite Aliani*. Sofiya, 2000.
- Kayapınar, Ayşe. “Dobruca Yöresinde XVI. Yüzyılda Gayrı Sünnî İslam’ın İzleri”. *Alevilik ve Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 1 (2009).
- Korkmaz, Zeynep. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.
- Kowalski, Tadeusz. *Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du nord-est*. Nakl. Polskiej Akademji Umiejętności, 1933.
- Kowalski, Tadeusz. “Osmanisch-Türkische Dialekte”. *Enzyklopädie des Islam* 4 (1934), 991-1011.
- Kowalski, Tadeusz. “Kuzey – Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili (Ö. F. Akün, Çev.)”. *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 3/(2-3) (1949), 477-500.
- Mikov, Lyubomir. “Bulgaristan’da Türk Halk Tasavvufu (Dört Türbe ve Evliyalarına İlişkin Materyallere Göre)”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 52 (2009), 87-99.
- Mollova, Mefküre. “Les ga-dialectes turcs dans les Balkans et leur rapport avec les langues turc”. *Balkansko Ezikoznanie* 4 (1962), 239-306.
- Mollova, Mefküre. “Balkanlardaki Türk Ağzlarının Tasnifi”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten* 44/1996 (1999), 167-176.
- Murtaza, Durgul Metin. *Razgrad İli Kubrat İlçesi Alevi-Bektaşî Köyleri Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Nemeth, Gyula. “Bulgaristan Türk Ağzlarının Sınıflandırılması”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 28-29/1980-1981 (1983), 113-167.
- nsi.bg. National Statistical Institute: Erişim 10 Aralık 2021. <https://nsi.bg>
- Paşaoğlu, Sibel. “Kuzeydoğu Bulgaristan’ın Deliorman (Ludogoriye) Bölgesi Etnik Türklerinde Geleneksel Düğün Uygulamaları”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/1 (2006), 73-89.
- Piroğlu, Ali Lütfi. *İçimizdeki Güzellik*. Razgrad: Poligraf Yayınları, 2007.
- Riza, Esmâ. *Balgari, turtsi i tsigani v Ludogorieto: jiteyski naglasi v etnicheskoto mnogoobrazie*. Sofya: İztok-Zapad, 2010. [Риза, Есма. Българи, турци и цигани в Лудогорieto: житейски нагласи в етническото многообразие. София: Изток-Запад, 2010.]
- Sayı, Hakkı. *Türklerin Balkanlara Geçışı ve Alevi-Bektaşî Zümreler*. Ankara: CEM Vakfı Yayınları, 2013.
- Varlı, Ersen, – Yıldırım, Turgay. “Alevi ve Bektaşî İnancında Müzik Aktarımında Kadının Rolü: Bursa-Şehitler Köyü Örneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 97 (2021), 189-210.
- Vural, Hanifi, – Böler, Tuncay. *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.

Sözlü Kaynaklar**Bulgaristan, Razgrad İli, Kubrat İlçesi Köyleri****Mıdrevo Köyü, Ekim 2015****KK-1:** Esmâ Memet / Esmâ Mehmet, 83 yaşında, Ev Hanımı**KK-2:** Murtaza Hamza Memet / Murtaza Hamza Mehmet, 81 yaşında, Muhasebeci**KK-3:** Fatme Durmuş Murtaza / Fatme Durmuş Murtaza, 75 yaşında, Ev Hanımı**KK-4:** Memet Ali Pehlivan / Mehmet Ali Pehlivan, 89 yaşında, Çiftçi**Bisertsî Köyü, Ekim 2015****KK-5:** Esmâ Selman İzet / Esmâ Selman İzet, 72 yaşında, Ev Hanımı**KK-6:** Güldalı Kasım Salim / Gyuldalı Kasım Salim, 80 yaşında, Ev Hanımı**KK-7:** İsmail İbrahim Ceferov / İsmail İbryam Ceferov, 85 yaşında, Çiftçi**Sevar Köyü, Kasım 2015****KK-8:** Atçe ÜseNin (Hatice Hyuseyin), 80 yaşında, Ev Hanımı

: Ayşe Hasanova (Ayshe Hasanova), 77 yaşında, Ev Hanımı

: Ayşegül Feradova (Ayshegyul Feradova), 81 yaşında, Ev Hanımı

: Fatme Murtaza (Fatme Murtaza), 75 yaşında, Ev Hanımı

: Fatme Mustafa (Fatme Mustafa), 75 yaşında, Ev Hanımı

: Mükereem Alieva (Myukerem Alieva), 79 yaşında, Ev Hanımı

: Zöhre Mistan (Zyuhre Mistan), 77 yaşında, Ev Hanımı

Ekler:**Ek 1: Transkripsiyon İşaretleri****Tablo 1: Ünlüler**

Çalışmada Kullanılan İşaretler	İpa Karşılıkları	
a	ɑ	Açık, arka, düz (postdorsal)
e	ɛ	Yarı açık, ön, düz
ı	ɯ	Kapalı, arka, düz
î	ɨ	Kapalı, ön, düz
o	ɔ	Yarı açık, arka, yuvarlak
ö	œ	Yarı açık, ön, yuvarlak
u	u	Kapalı, arka, yuvarlak
ü	y	Kapalı, ön, yuvarlak
ā	ɑ:	Uzun a
ē	ɛ:	Uzun e
ī	ɯ:	Uzun ı
î	ɨ:	Uzun î
ō	ɔ:	Uzun o
ȫ	œ:	Uzun ö
ū	u:	Uzun u
ǖ	y:	Uzun ü
ĩ	ɨ̃	Çok kısa ı
ũ	ɯ̃	Çok kısa u
ê e-î arası ünlü	e	Yarı kapalı, ön, düz

Tablo 2: Ünsüzler

Çalışmada Kullanılan İşaretler		İpa Karşılıkları	
b	Tonlu, çift dudak, patlamalı	b	Tonlu, çift dudak, patlamalı
c	Tonlu, ön damak-diş eti, yarı kapantılı	č̣	Tonlu, ön damak-diş eti, yarı kapantılı
ç	Tonsuz, ön damak-diş eti, yarı kapantılı	č̣̆	Tonsuz, ön damak-diş eti, yarı kapantılı
d	Tonlu, diş eti, patlamalı	d	Tonlu, diş eti, patlamalı
f	Tonsuz, diş dudak, sızıcı	f	Tonsuz, diş dudak, sızıcı
g	Tonlu, ön damak, patlamalı	ǰ	Tonlu, ön damak, patlamalı
ǰ	Arka damak g'si	ǰ	Tonlu, arka damak, patlamalı
h	Tonsuz, gırtlak, sızıcı	h	Tonsuz, gırtlak, sızıcı
ḥ	Düşmek üzere olan h ünsüzü	ḥ	İşitimsiz (Diakritik)
j	Tonlu, diş eti, ön damak, sızıcı	ǰ	Tonlu, diş eti, ön damak, sızıcı
k	Tonsuz, ön damak, patlamalı	c	Tonsuz, ön damak, patlamalı
k	Arka damak k ünsüzü	k	Tonsuz, arka damak, patlamalı
l	Tonlu, diş eti, yanal akıcı	l	Tonlu, diş eti, yanal akıcı
ḷ	Ön damak l'si (yalnız kalın ünlülerle hece kurduğu zaman)	ḷ	Tonlu, diş eti, yanal akıcı
ḷ	Düşmek üzere olan l ünsüzü	ḷ	İşitimsiz (Diakritik)
m	Tonlu, çift dudak, genizli	m	Tonlu, çift dudak, genizli
n	Tonlu, diş eti, genizli	n	Tonlu, diş eti, genizli
ṇ	Düşmek üzere olan n ünsüzü	ṇ	İşitimsiz (Diakritik)
p	Tonsuz, çift dudak, patlamalı	p	Tonsuz, çift dudak, patlamalı
r	Tonlu, diş eti, titreşimli	r	Tonlu, diş eti, titreşimli
ṛ	Düşmek üzere olan r ünsüzü	ṛ	İşitimsiz (Diakritik)
s	Tonsuz, diş eti, sızıcı	s	Tonsuz, diş eti, sızıcı
š	Tonsuz, diş eti, ön damak, sızıcı	š	Tonsuz, diş eti, ön damak, sızıcı
t	Tonsuz, diş eti, patlamalı	t	Tonsuz, diş eti, patlamalı
v	Tonlu, diş dudak, sızıcı	v	Tonlu, diş dudak, sızıcı
y	Tonlu, ön damak, akıcı, yarı ünlü	j	Tonlu, ön damak, akıcı, yarı ünlü
z	Tonlu, diş eti, sızıcı	z	Tonlu, diş eti, sızıcı
Büyük Harf	Yarı tonluluk işareti	˘	Tonlulaşmış/Yarı tonlu (Diakritik)
F	f-v arası ünsüz	f̥	Tonlulaşmış, diş-dudak, sızıcı

Tablo 3: Ünlülerde Kullanılan Diakritikler

Çalışmada Kullanılan İşaretler		İpa Karşılıkları	
ˉ	Ünlüler üzerinde uzunluk işareti	:	Uzun (Diakritik)
˘	Ünlüler üzerinde kısalık işareti	˘	Kısa (Diakritik)
ˆ	Diftong	ˆ	Diftong (durak yok)

Tablo 4: Ünsüzlerde Kullanılan Diakritikler

Çalışmada Kullanılan İşaretler		İpa Karşılıkları	
˙	k'nin altında, g'nin üstünde arka damak işareti	˙	Arka damaksılaşmış (Diakritik)
˚	Ünlüler altında belirsizlik (düşmek üzere oluş) işareti	˚	İşitimsiz (Diakritik)
˘	Ulama işareti	˘	Ulama (durak yok)